

Még egyszer a fölösleges idegen szavakról

A könyvtári szaksajtóban nemegyszer megszólalnak irodalomtörténészek, történészek, pszichológusok, jogászok, műszakiak stb. stb. Milyen nyelven? Ahogy saját tudományágukban, eszmecserékben, szakmai lapjaikban megszokták. Csakhogy a szaknyelv saját körén túl *zsargonná*, a „beavatottak” nyelvévé, a megértés gátlójává lesz. Az említett szakembereknek meg kellene gondolniuk, hogy most *ismeretterjesztő* cikket, tanulmányt kell írniuk a *művelt nagyközönségnek*, ez esetben a könyvtárosoknak. Tisztelet a szórványos kivételnek, nem szokták meggondolni, s ugyanazon a tömény, zsúfolt, nyakatekert, idegen szavaktól hemzsegő nyelven írnak, ahogyan egymás között „tudományos”. Mit tegyen ilyenkor például a *Könyvtáros*? Tapintatosan neveljen. Ha az elektronika könyvtári alkalmazását fejtegeti egy szakember, és hűszor leírja: *input*, *output*, mindjárt az elsőnél azt kell neki tanácsolni, írja oda zárójelben: *bemenet*, *kimenet*. (Némi vita után megteszi, főként ha ő mondta meg a magyar megfelelőt...) Tíz sorral lejjebb kérjük a sorrend megfordítására: *bemenet (input)* és *kimenet (output)*. Húsz sorral lejjebb javasoljuk: írjon *bemenetet* és *kimenetet*, hiszen az olvasó — hála szerzőnk tudományos rugalmasságának — már érti. Szociológusok kedvelt szava a *struktúra*. Ha kiváló szerzőnk a nekünk írt cikkben *izlésstruktúrát* mond, kellő odaadással kérdezzük meg, hogy a szociológiaiailag tájékozatlanok kedvéért nem fejezhetné-e ki érthetőbben. Némi fejtörés után kiderül: lehet *izléselemek*, *izlésfelépítés*, *izlésszerkezet*, *izlésszerkezet*, sőt esetleg *izlés* is...

Ha a könyvtárosok szemügyre veszik saját írásait, a szakszókincsen kívül meglepően sok *latin* szót találnak bennük. *Műveltség*szavak ezek, melyeket a középiskolában, egyetemen verejtékesen sajátítottak el. Igen, a *művelt* ember sok idegen szót használ, de a *még műveltebb* megpróbálja magyarral helyettesíteni őket: nyolctized részüket sikerül. Mit is mondott *Kosztolányi Dezső*? Hogy az még nem műveltség, ha a szerves vegy-*tant organikus* *chemiának* nevezzük. *Lenint* is bosszantották a fölöslegesen használt idegen szavak: „Miért mondjuk: *defektus*, mikor mondhatjuk: *hibák*, *hiányok*, *fogyatékosságok*?” *Lenin* és *Kosztolányira* hallgatva fogalmazzunk át néhány műveltségfitogtató mondatot! „Újabb könyvtáros-státust kapott a sárbogárdi könyvtár” — örül a Fejér megyei Könyvtáros (78. nov.: 21); helyesen

írva: *státust* kapott, magyarul mondvá: *állást*. „Az olvasótábor *belső struktúrája [fölelítése, összetétele, szerkezete]* eltért a szokásostól” (Szolnok, 77. I—II.: 76). A „magasan *kvalifikált szakember*” (Tolna, 78. 2.: 3) miért nem lehet *kiválóan képzett, jól képzett, képzett szakember*? A „piros *skay* fotelt” (FSZEK, 77. 1.: 15) inkább piros *mübör* fotelnek mondanám. „E rendszerek *optimálisan [a legkedvezőbbben, legjobban]* biztosítják mindazon előnyöket, melyek...” (Kvtári Figy., 78. 4.: 369). 15 oldallal arrébb már a „*leg-optimálisabb*”-ról beszél a folyóirat, amely „*leg-leg-jobbat*” jelent... Még egy „szép” mondat a folyóiratból: „*Maximálisan* 20—25 intézményt kellene *koordináltan és koncentráltan* fejleszteni” (438). A veszprémi Horizont a „*válogató és szelektáló képességről*” ír (77. 2.: 36): a „*laikus*” — gondolom — válogat, a „*specialista*” szelektál... Az Orvosi Könyvtáros (77. IV.: 397) is lelkünkre köti, hogy „*szigorú szelektációval* kell *kiválogatni* az anyagot”. Bizony! Nehogy valaki szigorú válogatással szelektáljon!... Tolnában működik az „*információs-tájékoztató rendszer*” (77. 2.: 7). Hogy mit csinál? Hát informál is, tájékoztat is, kit így, kit úgy. A Komárom megyei Könyvtár *speciális* helyzetben van” (Komárom, 78. 1.: 4): nem *egyedi*, *különleges*, *különös*, *sajátos*, *sajátzerű*, *minden mástól eltérő*, *nevezetes*, *érdekes* helyzetben, hanem speciálisban. Végül *kultúra* szavunkról, mely a *művelődés* és a *műveltség* mellett is nélkülözhetetlen. A latin *cultura* egyrészt az egyházi latin közvetítésével jutott el nyelvünkbe. De másik úton is. A francia levágta, és „*néma*” e-vel pótolta a hangját; innen a németbe került, amelyben véghangzója lekopott, s lett belőle — főnévi és melléknévi értelemben egyaránt — *Kultur*. Ez jött át a magyarba. Így, eredeti latin véghangzójától megfosztva nálunk germanizmus, a németben pedig gallicizmus. Évtizedekig kifogásolta a nyelvvelés, a *kulturális* meg a *művelődési* szót ajánlva helyette. 1977-ben hallhatuk *Kodály Zoltán* rádióbeli felolvasásának hangfelvételét („*Szóval — kultur*”): ebben a mester „nyelvi ocsmányságnak” bélyegezte a megcsonkított alakot, a *Kultur*t. Ma már csak a kevésbé igényes nyelvhasználóban él, de hogy él, arra minden könyvtáros szaklapban és híradóban bő példatár található. Ne térjünk vissza a két világháború közti időszak és az ötvenes évek e németességéhez!

Szabó Ernő